

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

GERMANIYA VA XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING YASHIL EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	12
To'xliyeva Gulrux Dovron qizi	
Djurayeva Rano Abdullayevna	
TASHKILOT MUVAFFAQIYATIDA XODIMLARNI BOSHQARISH VA KUCHLI JAMOANING O'RNI	24
Abdullayeva Dinora Abduali qizi	
YASHIL ISH O'RINLARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SOHASIDA YASHIL ISH O'RINLARI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI	28
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Atoyev Navro'zbek Rinatovich	
YO'L XO'JALIGI SOHASINI MOLIYALASHTIRISH HAMDA YO'L AKTIVLARINI BOSHQARISHDA XALQARO TAJRIBA	35
Shikirov Feruz Boxodirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INVESTITSİYALASH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI QIYOSIY TAHLILI	39
Jo'rayeva Moxinur Axmadjon qizi	
HUDUDLARNING QIYOSIY USTUNLIK LARI ASOSIDA YUQORI DAROMADLI ISH O'RINLARINI YARATISH: "HUDUD-IXTISOSLASHUV-KASB-ISB BERUVCHI-DAROMAD" MODEL I	49
Abdumukhtarov Anvarjon Akramjonovich	
QURILISH XIZMATLARI KO'RSATUVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISH SSENARIYLARI	55
Mamadiyev Ahmad Ulashovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING SOLIQ-BYUDJET MEXANIZMLARI	62
Shokirova Dildora Shoyim qizi	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL YO'LLARI TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA YO'L QURILISHI XIZMAT KO'RSATISHINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TAHLILI	66
Qurbonov Sharofiddin Xurramovich	
ONLAYN VA SKORING TIZIM LARI ORQALI BERILADIGAN TEZKOR KREDIT LARNI SUG'URTALASHDAGI YANGI TENDENSIYALAR	73
Yusupov Ruslan Muxtarovich	
ASSESSMENT MODEL FOR THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN THE DIGITAL ECONOMY	81
An Kwangmin	
BIRLIK DOIRADA ANALITIK FUNKSIYALAR UCHUN YUQORI TARTIBLI DIFFERENSIAL SUBKOORDINATSIYA VA SUPERORDINATSIYA XOSSALARI	87
Jabborov Nasridin Mirzoodilovich	
Sadullayeva Gulasal Ulug'bek qizi	
SOLID PROPELLANT COMPOSITION AND ITS EFFECT ON THE LAUNCH PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS	93
Karimov Mustafo Aminboevich	
Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
BANKLAR ORQALI KORXONALARNING INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI	97
Gafurova Dilshoda Farxotovna	

ANALYSIS OF INVESTMENT ATTRACTION PRACTICES ACROSS ECONOMIC SECTORS	102
Tolqin Imomqulov	
Ulugbek Turaqulov	
INNOVATION MECHANISMS ASOSIDA O'ZBEKISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINI SAMARALI BOSHQARISH	105
Yoqubjon Toxirov	
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY TAHLILI	109
Muxtarov Botir Abdusattarovich	
СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ И ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА: СДВИГ ЭКСПОРТНОЙ СТРУКТУРЫ ОТ ПРЯЖИ К ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ	114
Муниса Турдибаева	
OILAVIY KORXONALARNI BOSHQARISHDA ULARNING IQTISODIY MEKANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH TAHLILI	124
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li	
QURILISH MATERIALLARINI ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARDA ISHLAB CHIQUV HAJMINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	133
Toshpulatov Asronbek Mutalibovich	
KICHIK BIZNES SOHASIGA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING XORIJIY TAJRIBASI	139
Bolliyev Shamsiddin Tursunmamatovich	
O'QUV MARKAZLARI MISOLIDA ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY MARKETINGNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	143
Dilshodjon Khikmatov	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	151
Тожихонов Жавохир Алимджанович	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	157
Dadaboyeva Marg'uba Mamasoliyevna	
HUDUDIY SANOAT RIVOJI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY VOSITALARI HAMDA KORXONA MEKANIZMINI BAHOLASH USLUBIYOTI	164
Yusupova Nigina Djurayevna	
O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI FISKAL AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	169
Fayzullayev Farrux Sharofovich	
АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УЧАСТИЯ БАНКОВ В ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	178
Юлдашева Шохсанам Дилмуродовна	
ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ЛОГИСТИКЕ (SMART LOGISTICS)	182
Мурадов Бахром Акрамжанович	
Машарипов Масуд Нуможонович	
ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ КАК ДРАЙВЕР ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ТРАНСФЕРА: ВЛИЯНИЕ НА ЭКСПОРТНУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН	187
Тураева Сурия Тельмановна	
Мерзайтова Хилола Наби кизи	
TURIZM SALONIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	198
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	

TIJORAT BANKLARIDA RISKKA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISHNING XALQARO STANDARTLAR BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ALGORITMI	203
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
MOLIYAVIY INVESTITSIYALARNING QADRSIZLANISHINI KUTILAYOTGAN KREDIT ZARARLARI (ECL) MODEL ASOSIDA HISOBGA OLISH METODIKASI	210
Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHIDAN KO'RILGAN ZARARLARNI TAN OLISH, TAQSIMLASH VA QAYTA TIKLASH OPERATSIYALARINING HISOB TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH	216
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING OPTIMAL MODEL VA FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI	222
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna	
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATIDA «XAVF TAHLILI» TUSHUNCHASINING IQTISODIY MOHIYATI VA XAVFLARNI KOMPLEKS TASNIFLASH.....	229
G'ayimov Abdumalik Norbekovich	
DAVLAT XARIDLARI AUDITIDA MUHIMLIKNI (MATERIALLIKNI) ANIQLASH USLUBI.....	235
Rajabov Shuxrat Ismayilovich	
DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIDA MUHIMLIK VA RISK DARAJALARINI ANIQLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH: BIG DATA VA MASHINAVIY O'RGANISHGA ASOSLANGAN IT-AUDIT PLATFORMASI KONSEPSIYASI.....	241
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich	
ICHKI AUDITNING GLOBAL STANDARTLARI TALABLARINI TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIGA JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	249
Ismailov Azizbek Madaminovich	
AHOLI REAL DAROMADLARINI OSHIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	258
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich	
SUG'URTA TASHKILOTLARIDA SUG'URTA ISHINI YURITISH XARAJATLARI: TAHLIL VA ANALITIK HISOBNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	265
Murodov Habibullo Qodir o'g'li	
NUKUS SHAHRI MISOLIDA MAHALLALARNING DEMOGRAFIK SIG'IMI ASOSIDA LOKAL XIZMAT KO'RSATISH OBYEKTLARINI NORMATIV LOYIHALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI.....	273
Bauetdinov Berdaq Zinatdin o'g'li	
OLIV TA'LIM MUASSASALARINING INSTITUTSIONAL MUSTAQILLIGI VA TASHKILIY SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	278
Berdiyev Sunnatullo Alikulovich	
IQTISODIY O'SISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL FISKAL SIYOSATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIY TAJRIBASI	283
Madaminova Maftuna Baxtiyor qizi	
DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	288
Suvanova Muxlisa Umar qizi	
ENERGETIKA RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY-MATEMATIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	292
Masharipov Aziz Axmadjanovich	
ENERGETIKA INFRATUZILMASI RIVOJLANISHINING HUDUD IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	297
Sadullayev Axmadjon Ikrom o'g'li	

TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRINI BOJXONA NAZORATI MAQSADLARIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	303
Kilichov Nazar Bafojevich	
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	310
Botirov Lazizbek Botirovich	
KATTA MA'LUMOTLAR ASOSIDA TURISTIK XIZMATLARGA BO'LGAN TALABNI PROGNOZLASHNING IQTISODIY-MATEMATIK MODELINI ISHLAB CHIQISH	314
Temirov Elyor Iskandarovich	
TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI SAMARADORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI.....	322
Marpatov Shavkat Mavlonxonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA AJRATILAYOTGAN BANK KREDITLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	328
Alijonov Ilyosbek Alijonovich	
THE ECONOMIC CHARACTERISTICS OF NON-PERFORMING LOANS AND THEIR IMPLICATIONS FOR BANK OPERATIONAL EFFICIENCY	334
Rustamov Jonibek Ravshanbek o'g'li	
IQTISODIY TARMOQLAR RIVOJIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION KREDITLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	341
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
TASHQI SAVDONI BOZOR NAZARIYASI ASOSIDA MINTAQANING BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARI	346
Dilnoza Ochilova Ismoil qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNING SINERGIK SAMARALARINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	351
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
LOGISTIK TERMINALLAR FAOLIYATINI EKSPERT BAHOLASH USULI ASOSIDA TADQIQ ETISH.....	357
Zohidov Muhriddin G'ofurjon o'g'li	
Jumayev Sherzod Bahrom o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA XIZMATLAR SOHASINING IJTIMOIIYQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA HUDUDIIY TAFOVUTLAR DARAJASI.....	367
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich	
Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIYQTISODIY OMILLARNING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI STATISTIK BAHOLASH	373
Maxmatqulova Hikoyat G'iyosiddin qizi	
DIGITAL NOMADS AND THE CHANGING FACE OF GLOBAL TOURISM	379
Sirojiddinova Shahrizoda Davronovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	385
Sharipov Tohir Miraximovich	
URGANCH JAMOAT TRANSPORTI YO'NALISHLARINING MURAKKABLIK DARAJASINI BAHOLASH USLUBI	390
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi	
AUDIT O'TKAZISH USLUBIYOTINI KORXONANI HAYOTIIY AYLANISH BOSQICHLARI TAHLILI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH: USLUBNING MOHIYATI.....	395
Muydinov Erkin Djamaldinovich	

HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISHDA KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI	399
Raximov Jo'rabek Raximovich	
MINTAQQA IQTISODIYOTINI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	405
Mahmatrayimov Shahzod	
HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARIDA RAHBAR KADRLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	410
Bekchanov Davron Masharipovich	
O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDA KO'P VEKTORLILIK: XITOIY, ROSSIYA VA G'ARB O'RTASIDA MUVOZANATNI TA'MINLASH STRATEGIYASI	419
Omonova Maxliyo	
Haydarova Malika	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	423
Djalalova Durdona Dilshodbekovna	
QURILISHDAGI IQTISODIY TEJAMKORLIK ASOSIDA LEGO G'ISHT MATERIALLARINI TAHLIL QILISH	427
Askarov Xasanjon	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISH TAJRIBASI	432
Matkarimov Mansur	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INNOVATSION RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	439
Madrakhimov Kakhramon	
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE GLOBAL LABOR MARKET.....	445
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Xamrayeva Sevinch Ikromjonovna	
ROBOTLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI: ISH O'RINLARINING QISQARISHI YOKI YANGI KASBLAR TRANSFORMATSIYASI.....	451
Usmonov Farrux Furqatovich	
Azimov Mirsaid Salimovich	
TASHQI IQTISODIY FAOLIYATDA NOTARIF CHORALARNI QO'LLASHDA XAVFNI BOSHQARISH TIZIMINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	456
Muzaffarov Azimjon Ashraf o'g'li	
EXAMINING LEADERSHIP DIFFERENCES BETWEEN FEMALE AND MALE MANAGERS.....	460
Dilafruz Kuchkorova	
ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI MHXS (MOLIYAVIY HISOBNING XALQARO STANDARTI) TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	468
Abdimurodov Baxrom Ochilovich	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	473
Abdukarimova Muslima Abduaziz qizi	
HUDUDLARDA TURIZMNI IMMERSIV TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	477
Kasimova Yulduz Baxtiyorovna	
DAVLAT TIBBIY SUG'URTASIDA STRATEGIK XARID: PASSIV MOLIYALASHTIRISHDAN STRATEGIK XARIDGA O'TISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	485
Kilichev Fazliddin Usmanovich	
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА.....	493
Шадманова Мадинахон Омонулла кизи	

ОТ УПРАВЛЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЯМИ К УПРАВЛЕНИЮ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ: DATA-INFORMED МОДЕЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УНИВЕРСИТЕТАХ УЗБЕКИСТАНА.....	501
Сабилов Алишер Саибович	
ИЗУЧЕНИЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ И КОНТРОЛЯ В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В ООО «SATURN METAL»	509
Мусаева Шоира Азимовна	
О'ZBEKISTON IQLIM SHAROITIDA DONADOR O'G'ITLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQUARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	518
Boltayev Baxriddin	
О'ZBEKISTON SHAROITIDA ZAMONAVIY TURIZM TALABLARIGA MOS TURISTIK RESURSLAR SALOHİYATI	525
Suyunov Alijon	
BOSHQARUV MEXANIZMLARING RAQOBAT STRATEGIYASI BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	530
Islomov Shuhrat Ma'rufjonovich	
Nabiyeva Zumrad Zafarovna	
CRM TIZIMINING NAZARIY-ASOSIY TAMOIYILLARI VA ULGURJI SAVDODA ROLI	536
Islomov Shuhrat Marufjonovich	
Raimova Diyora Botirovna	
INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF THE TRANSFORMATIONAL MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY UNDER GLOBALIZATION	541
Abruyeva Xilola Sherbekovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA RAHBAR KADRLAR TAYYORLASHDA MENTORLIK TIZIMINI JORIY ETISH SAMARADORLIGI	551
Xurshida Maxmadaminova	
EKOLOGIK INNOVATSIYALAR ORQALI BIOIQTISODIYOT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH	556
Odiljonov Turoopjon Erkinjon o'g'li	
AGRAR SEKTORDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI SAMARADORLIGIGA HUDUDIY OPTIMALLASHTIRISH YONDASHUVI	560
Qurbonov Alisher Boboqulovich	
TABIIY MONOPOL KORXONALARNI BOSHQARISHNING INNOVATION TASHKILIYIQTISODIY MODELINI ISHLAB CHIQUISH	568
Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZM RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARINI KOMPLEKS BAHOLASH VA IQTISODIY TAHLIL QILISH	575
Shoraximov Shomansur Shomaxmudovich	
KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATI BARQARORLIGINI TA'MINLASH VA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	582
Jo'raxonov Muzaffar Eskandarovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KORPORATIV KREDITLASHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	590
Yuzbayeva Shaxsanam Ma'rufovna	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KUTUBXONA TIZIMIDA PLATFORMA JORIY ETISHNING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI	595
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
HUDUDLARDA SOLIQ XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ARIMA MODELİ ASOSIDAGI PROGNOZ SSENARIYLARI	602
Mamatraimov Uchqun Xushmamatovich	
QISHLOQ XO'JALIGI IQTISODIYOTIDA INNOVATION YANGILIKLARNI QO'LLASH	607
Umaraliyeva Nasiba	

O'ZBEKISTONDAGI DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALARNI XUSUSIYLASHTIRISHDA KORPORATIV BOSHQARUVNING AHAMIYATI.....	610
Sanjarov Zuxriddin Dilshod o'g'li	
TASHQI SAVDONI RIVOJLANTIRISHDA KLASTERNING AHAMIYATI VA MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI.....	616
Latipov Xursandbek Durdiboy o'g'li	

TASHQI SAVDONI RIVOJLANTIRISHDA KLASTERNING AHAMIYATI VA MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI

Latipov Xursandbek Durdiboy o'g'li
Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat
universiteti mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0005-2739-1536

Annotatsiya. Ushbu maqolada tashqi savdoni rivojlantirishda klasterlarning ahamiyati va ularning mintaqa iqtisodiyotiga ta'siri yoritilgan. Ishlab chiqarish kooperatsiyasi, qayta ishlash, logistika, standartlashtirish, marketing va institutsional hamkorlikni muvofiqlashtirish orqali eksport imkoniyatlarini kengaytirish, import o'rnini bosish hamda hududiy qo'shilgan qiymatni oshirish yo'nalishlari asoslangan.

Kalit so'zlar: tashqi savdo, klaster, mintaqa iqtisodiyoti, eksport, import o'rnini bosish, kooperatsiya, logistika, raqobatbardoshlik.

Аннотация. В статье раскрывается значение кластеров в развитии внешней торговли и их влияние на региональную экономику. Обоснованы направления расширения экспортных возможностей, импортозамещения и увеличения региональной добавленной стоимости посредством координации производственной кооперации, переработки, логистики, стандартизации, маркетинга и институционального взаимодействия.

Ключевые слова: внешняя торговля, кластер, региональная экономика, экспорт, импортозамещение, кооперация, логистика, конкурентоспособность.

Abstract. This article examines the importance of clusters in foreign trade development and their role in the regional economy. It identifies ways to expand export opportunities, promote import substitution, and increase regional value added through coordinated production cooperation, processing, logistics, standardization, marketing, and institutional interaction.

Keywords: foreign trade, cluster, regional economy, export, import substitution, cooperation, logistics, competitiveness.

KIRISH

Tashqi savdo mintaqa iqtisodiyotining ichki ishlab chiqarish salohiyatini xalqaro bozor talabi bilan bog'laydigan muhim tizimdir. Uning samaradorligi faqat eksport yoki import hajmi bilan emas, balki hududda yaratiladigan qo'shilgan qiymat, mahsulotlarning raqobatbardoshligi, bozorlar diversifikatsiyasi, logistika xarajatlari va mahalliy korxonalarning xalqaro qiymat zanjirlariga qo'shilish darajasi bilan belgilanadi. Shu sababli tashqi savdoni rivojlantirish alohida korxonalar faoliyatidan ko'ra kengroq tashkiliy va institutsional hamkorlikni talab etadi.

Mintaqalarda ishlab chiqaruvchilar, yetkazib beruvchilar, qayta ishlovchilar, transport-logistika tashkilotlari, moliya institutlari va savdo vositachilarining tarqoq faoliyati tashqi bozorga chiqish xarajatlarini oshiradi. Mahsulot hajmi, sifati, yetkazib berish muddati va hujjatlashtirish talablarining muvofiqlashtirilmaganligi eksport shartnomalarining barqaror bajarilishiga to'sqinlik qiladi. Import jarayonlarida esa texnologiyalar, butlovchi qismlar va xizmatlardan foydalanishning mahalliy ishlab chiqarish bilan uzviy bog'lanmaganligi hududiy iqtisodiy samarani cheklaydi.

Klaster yondashuvi ushbu muammolarni o'zaro bog'langan korxonalar va institutlarni yagona rivojlanish strategiyasi doirasida birlashtirish orqali hal etishga xizmat qiladi. Klaster ishtirokchilari umumiy infratuzilma,

bozor axboroti, sertifikatlash, logistika, marketing, moliyalashtirish va ilmiy-maslahat xizmatlaridan hamkorlik asosida foydalanadilar. Natijada mahsulotni ishlab chiqarishdan boshlab tashqi bozorga yetkazib berishgacha bo'lgan jarayonlar o'zaro uyg'unlashadi.

Klaster tashqi savdoni faqat eksport hajmini oshirish vositasi sifatida emas, balki hududda import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirish, mahalliyashtirish darajasini chuqurlashtirish, texnologik yangilanishni tezlashtirish va yangi ish o'rinlarini yaratish mexanizmi sifatida ham namoyon bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Klasterlashuv nazariyasi hududiy ixtisoslashuv, korxonalararo kooperatsiya va raqobat ustunliklarini shakllantirish g'oyalari bilan bog'liq. A. Marshall korxonalarning bir hududda jamlanishi maxsus mehnat bozori, ta'minot tizimi va bilimlarning tarqalishi orqali iqtisodiy ustunlik yaratishini asoslagan [1]. Mazkur yondashuv tashqi savdoda mahsulot ishlab chiqarish, qayta ishlash va xizmat ko'rsatish bo'g'inlarining hududiy yaqinligi xarajatlar hamda muvofiqlashtirish bilan bog'liq muammolarni kamaytirishini anglatadi.

M. Porter klasterlarni o'zaro bog'langan korxonalar, yetkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchilar va institutlarning raqobat hamda hamkorlikka asoslangan tizimi sifatida baholagan [2; 3]. Uning yondashuviga ko'ra, klaster korxonalarning unumdorligi, innovatsion faolligi va xalqaro raqobatbardoshligini oshiradi. P. Krugman ishlab chiqarishning hududiy to'planishini miqyos samarasi, bozor sig'imi va transport xarajatlari bilan izohlagan [4]. Bu omillar tashqi bozorlar bilan iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda bevosita ahamiyatga ega.

M. Enrayt mintaqaviy klasterlarning geografik qamrovi, tarmoq tarkibi va rivojlanish bosqichlarini tahlil qilgan [5]. O. Sölvell hamda K. Ketels klaster siyosatida davlat, biznes, ta'lim va ilmiy tashkilotlar hamkorligini muvofiqlashtiruvchi institutlarning rolini ko'rsatgan [6; 7]. M. Delgado, M. Porter va S. Stern klaster muhiti yangi korxonalar tashkil etilishi, bandlik va iqtisodiy natijadorlikni rag'batlantirishini asoslaganlar [8].

Xalqaro tashkilotlar tadqiqotlarida klasterlar hududlarning xalqaro qiymat zanjirlariga qo'shilishi, kichik biznesning eksportga chiqishi, innovatsiyalar va xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirish vositasi sifatida qaraladi [9; 10]. Mahalliy ilmiy izlanishlarda esa klasterlashtirish hududiy salohiyatdan foydalanish, sanoat va agrosanoat kooperatsiyasini chuqurlashtirish hamda mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirish yo'nalishlarida o'rganilgan [11–14]. Shunga qaramay, klasterning eksportni kengaytirish, import o'rnini bosish va mintaqaviy iqtisodiy natijalarni yagona tizimda shakllantirishdagi o'zni qo'shimcha ilmiy umumlashtirishni talab qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish, guruhlash va tashkiliy-iqtisodiy jarayonlarni tizimlashtirish usullaridan, shuningdek, maqola matnini tayyorlash jarayonida 10 foizgacha sun'iy intellekt vositalaridan foydalanildi. Klasterlarning tashqi savdo va mintaqaviy iqtisodiyotiga ta'siri ishlab chiqarish kooperatsiyasi, qo'shilgan qiymat zanjiri, logistika, standartlashtirish, bozor integratsiyasi, import o'rnini bosish va institutsional muvofiqlashtirish yo'nalishlari bo'yicha o'rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Klasterlarning tashqi savdodagi asosiy ahamiyati alohida korxonalar imkoniyatlarini umumiy hududiy salohiyatga aylantirishida namoyon bo'ladi. Kichik va o'rta korxonalar mustaqil ravishda tashqi bozor talablarini o'rganish, sertifikat olish, yirik mahsulot partiyalarini shakllantirish, xalqaro logistika va marketing xarajatlarini qoplashda muayyan cheklolarga duch keladi. Klaster doirasidagi kooperatsiya ushbu xizmatlarni umumiy asosda tashkil etib, ishtirokchilar uchun bozorga kirish to'siqlarini kamaytiradi.

Tashqi savdoga yo'naltirilgan klasterda ishlab chiqarish dasturi ichki resurslar, mavjud texnologiyalar va maqsadli bozor talablariga mos ravishda muvofiqlashtiriladi. Yetkazib beruvchilar bilan uzoq muddatli aloqalar xomashyo va butlovchi qismlar ta'minotini barqarorlashtiradi, qayta ishlash korxonalari esa tayyor mahsulot ulushini oshiradi. Logistika, sertifikatlash va savdo xizmatlarining yagona tizimga bog'lanishi eksport jarayonidagi uzilishlarni kamaytiradi.

Tashqi savdoni rivojlantirishda klasterlar ishlab chiqaruvchilar, qayta ishlovchilar, logistika va eksport xizmatlarini yagona tizimda birlashtiradi. Bunday hamkorlik mahsulot tannarxini kamaytirish, sifat va sertifikatlash talablarini ta'minlash, tashqi bozorlarga chiqishni yengillashtirish hamda eksport barqarorligini oshirishga xizmat qiladi. Quyidagi jadvalda klasterlarning tashqi savdo va mintaqaviy iqtisodiyotiga ta'sir etuvchi asosiy yo'nalishlari tizimlashtirilgan (1-jadval).

Ta'sir yo'nalishi	Klaster doirasidagi tashkiliy-iqtisodiy jarayon	Tashqi savdo va mintaqaviy natija
Ishlab chiqarish kooperatsiyasi	Korxonalar ixtisoslashuvi, xomashyo ta'minoti va ishlab chiqarish rejaları o'zaro muvofiqlashtiriladi	Barqaror mahsulot partiyalari shakllanadi, buyurtmalarni bajarish intizomi va ishlab chiqarish unumdorligi oshadi
Qayta ishlash va qo'shilgan qiymat	Mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash, komplektlash va tayyor mahsulot ishlab chiqarish bosqichlari bog'lanadi	Eksport tarkibi takomillashadi, hududda qoladigan daromad va qo'shilgan qiymat ko'payadi
Sifat va standartlashtirish	Laboratoriya, sertifikatlash, mahsulot kuzatuvchanligi va sifat boshqaruvi umumiy tartibda tashkil etiladi	Xalqaro bozor talablariga moslik va xaridorlar ishonchi kuchayadi
Logistika va savdo infratuzilmasi	Ombor, transport, bo'xona, sug'urta, brokerlik va raqamli savdo xizmatlaridan birgalikda foydalaniladi	Yetkazib berish muddati va xarajatlari optimallashtiriladi, yangi bozorlarga chiqish imkoniyati kengayadi
Import o'rnini bosish	Import qilinadigan butlovchi qismlar, materiallar va xizmatlarni hududda ishlab chiqarish bo'yicha kooperatsiya rivojlantiriladi	Mahalliy lashtirish chuqurlashadi, tashqi ta'minotga qaramlik va valyuta xarajatlari kamayadi
Innovatsiya va kadrlar	Korxonalar, oliy ta'lim va ilmiy tashkilotlar o'rtasida texnologik yangilanish va mutaxassis tayyorlash yo'lga qo'yiladi	Mahsulot sifati, mehnat unumdorligi va korxonalarning xalqaro raqobatbardoshligi oshadi
Hududiy boshqaruv	Davlat ko'magi klaster ixtisoslashuvi, eksport salohiyati va infratuzilma ehtiyojlariga muvofiq yo'naltiriladi	Investitsiya, bandlik, byudjet tushumlari va mintaqaviy iqtisodiy barqarorlik mustahkamlanadi

Jadval ma'lumotlari klasterlarning tashqi savdoga ta'siri faqat eksport operatsiyalari bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. Ishlab chiqarish kooperatsiyasi va qayta ishlashning chuqurlashuvi hududiy qiymat zanjirini mustahkamlaydi, sifat hamda logistika xizmatlarining uyg'unlashuvi esa mahsulotlarning tashqi bozordagi ishonchligini oshiradi. Import o'rnini bosish, innovatsiyalar va kadrlar tayyorlash yo'nalishlari klasterning mintaqaviy iqtisodiyotiga uzoq muddatli ta'sirini shakllantiradi.

Klaster eksport taklifini barqarorlashtirish uchun mahsulot hajmi, assortimenti, sifati va yetkazib berish muddatlarini yagona reja asosida muvofiqlashtiradi. Korxonalar o'rtasidagi ixtisoslashuv takrorlanuvchi xarajatlarni kamaytiradi va har bir ishtirokchining o'z ustunliklariga e'tibor qaratishiga imkon beradi. Natijada tashqi buyurtmalarni yirik partiyalarda va barqaror sifat bilan bajarish imkoniyati kengayadi.

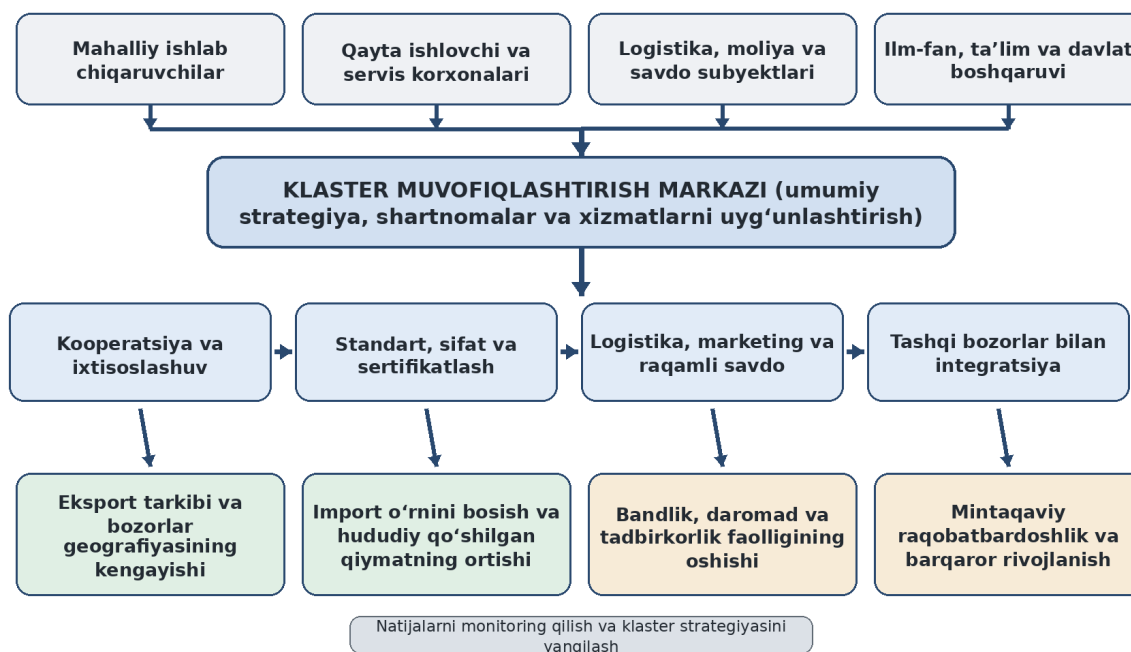
Qayta ishlash darajasining oshishi mintaqaviy uchun alohida ahamiyatga ega. Xomashyoni tashqi bozorga chiqarish o'rniga yarim tayyor va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish hududda ko'proq qiymat yaratilishini ta'minlaydi. Bunday jarayon yordamchi xizmatlar, qadoqlash, dizayn, texnik xizmat ko'rsatish, marketing va transport yo'nalishlarining rivojlanishini ham rag'batlantiradi.

Import yo'nalishida klaster korxonalarning umumiy ehtiyojlarini aniqlash va mahalliy yetkazib beruvchilarni shakllantirish uchun qulay muhit yaratadi. Avval tashqaridan keltirilgan materiallar, ehtiyot qismlar yoki xizmatlarning hududda ishlab chiqarilishi yangi tadbirkorlik yo'nalishlarini yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, zarur texnologiyalar va uskunar importi klaster strategiyasi bilan bog'langanda, ularning ishlab chiqarish samaradorligiga ta'siri kuchayadi.

Tashqi savdo klasteri mahalliy ishlab chiqaruvchilar, qayta ishlash korxonalari, logistika, moliya, ilm-fan va davlat boshqaruvi subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni yagona tizimda muvofiqlashtiradi. Ushbu mexanizm kooperatsiyani kuchaytirish, mahsulot sifati oshirish, raqamli savdo va marketing vositalarini rivojlantirish hamda tashqi bozorlar bilan integratsiyani kengaytirishga xizmat qiladi. Natijada eksport tarkibi diversifikatsiyalanib, hududiy bandlik, daromadlar, tadbirkorlik faolligi va mintaqaviy raqobatbardoshlik oshadi (1-rasm).

TASHQI SAVDO KLASTERINING MINTAQAVIY TA'SIR MEXANIZMI

1-rasm. Tashqi savdo klasterining mintaqaviy ta'sir mexanizmi

Tashqi savdo klasterining hududiy resurslar va ishtirokchilarni yagona muvofiqlashtirish markazi orqali tashqi bozorlar bilan bog'lash mexanizmi ifodalangan. Ishlab chiqaruvchilar, qayta ishlovchilar, logistika, moliya, ilm-fan va davlat boshqaruvi subyektlari o'rtasidagi hamkorlik kooperatsiya, standartlashtirish, marketing va raqamli savdo jarayonlarining uzviyligini ta'minlaydi.

Mexanizm natijasida eksport tarkibi va bozorlar geografiasining kengayishi, import o'rnini bosish, hududiy qo'shilgan qiymatning ortishi, bandlik va tadbirkorlik faolligining kuchayishi kutiladi. Biroq bu natijalar klasterning faqat tashkiliy jihatdan tuzilishi bilan emas, balki ishtirokchilar o'rtasidagi real iqtisodiy aloqalar, umumiy xizmatlar sifati va natijalarni muntazam monitoring qilish orqali ta'minlanadi.

Tashqi savdo klasteri mintaqaning xalqaro bozorlar bilan aloqalarini mustahkamlash bilan birga, ichki iqtisodiy bog'liqlikni ham chuqurlashtiradi. Mahalliy korxonalar o'rtasida buyurtmalar, xizmatlar va texnologiyalar almashinuvi kengayib, bir tarmoqdagi o'sish boshqa tarmoqlarga ham tarqaladi. Shu tariqa klaster mintaqada iqtisodiy o'sish nuqtalarini shakllantiruvchi ko'paytiruvchi ta'sir mexanizmiga aylanadi.

Tashqi savdo klasterini samarali tashkil etish hududning ixtisoslashuvi, boshqaruv tizimi, savdo-logistika infratuzilmasi va raqamli xizmatlarni o'zaro uyg'unlashtirishni talab etadi. Bunda eksport-import kooperatsiyasi, ilmiy-moliyaviy ta'minot hamda doimiy monitoring mexanizmlarini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Mazkur yo'nalishlarning amalga oshirilishi tashqi savdo xarajatlarini kamaytirish, bozorlar geografiasini kengaytirish va mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi (2-jadval).

2-jadval
Tashqi savdoga yo'naltirilgan hududiy klasteri rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy choralari

Ustuvor yo'nalish	Amalga oshirish mexanizmi	Kutiladigan natija
Klaster ixtisoslashuvini belgilash	Hududning resurslari, ishlab chiqarish tarkibi, qayta ishlash salohiyati va maqsadli tashqi bozorlarni birgalikda baholash	Klaster faoliyati aniq mahsulot, xizmat va bozor segmentlariga yo'naltiriladi
Muvofiqlashtiruvchi boshqaruv	Ishtirokchilar shartnomalari, buyurtmalar, umumiy xizmatlar va rivojlanish loyihalarini boshqaruvchi professional tuzilma tashkil etish	Qarorlar tezlashadi, manfaatlar muvozanati va ijro intizomi kuchayadi
Umumiy savdo-logistika infratuzilmasi	Ombor, terminal, laboratoriya, sertifikatlash, bojxona, transport, sug'urta va maslahat xizmatlarini kooperatsiya asosida rivojlantirish	Tashqi savdo xarajatlari va vaqt yo'qotishlari kamayadi

Ustuvor yo'nalish	Amalga oshirish mexanizmi	Kutiladigan natija
Eksport va import kooperatsiyasi	Eksport buyurtmalarini korxonalar o'rtasida taqsimlash, import ehtiyojlarini birlashtirish hamda mahalliy yetkazib beruvchilarni rivojlantirish	Eksport partiyalari barqarorlashadi va import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarish kengayadi
Raqamli axborot va marketing	Bozor talabi, narxlar, hamkorlar, mahsulot kuzatuvchanligi va elektron savdo xizmatlarini yagona platformaga bog'lash	Axborot asimmetriyasi kamayadi, savdo geografiyasi va marketing imkoniyatlari kengayadi
Ilmiy, moliyaviy va kadrlar ta'minoti	Innovatsion loyihalar, eksport moliyasi, sug'urta, kafolat, konsalting va klaster ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlashni birlashtirish	Texnologik yangilanish, investitsion faollik va xalqaro raqobatbardoshlik oshadi
Monitoring va manfaatdorlik	Klaster faoliyatini shartnomalar bajarilishi, xizmatlar sifati, bozorlar diversifikatsiyasi, mahalliyashtirish va ishtirokchilar manfaatdorligi bo'yicha baholash	Muammolar o'z vaqtida aniqlanadi va rivojlanish strategiyasi muntazam takomillashtiriladi

Jadvalda keltirilgan chora-tadbirlar tashqi savdoga yo'naltirilgan klasterlarni oddiy korxonalar birlashmasidan samarali hududiy boshqaruv tizimiga aylantirishga xizmat qiladi. Klaster ixtisoslashuvi bozor talabi va hududning mavjud ustunliklariga asoslanishi, muvofiqlashtiruvchi tuzilma esa ishtirokchilar faoliyatini samarali tashkil etishga ko'maklashib, umumiy xizmatlar va hamkorlik aloqalarini rivojlantirishi zarur.

Umumiy infratuzilmani yaratishda barcha xizmatlarni bir vaqtning o'zida tashkil etishdan ko'ra, tashqi savdo zanjirini yanada rivojlantirish uchun ustuvor yo'nalishlarni aniqlash maqsadga muvofiq. Ayrim hududlarda transport va ombor xizmatlarini, boshqalarida esa sertifikatlash, bojxona xizmatlari, marketing yoki moliyalashtirish imkoniyatlarini rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etishi mumkin. Shu bois klasterlarni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari hududning ixtisoslashuvi va tashqi bozorga chiqish bosqichiga mos ravishda shakllantirilishi lozim.

Klaster doirasida davlatning muhim vazifalaridan biri xo'jalik yurituvchi subyektlarning samarali faoliyati va o'zaro hamkorligi uchun qulay institutsional sharoit yaratishdan iborat. Bunga infratuzilma loyihalarini muvofiqlashtirish, axborot va maslahat xizmatlarini rivojlantirish, sifat standartlariga moslashishga ko'maklashish, sog'lom raqobat muhitini qo'llab-quvvatlash hamda kichik korxonalarning umumiy xizmatlardan teng foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash kiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari klaster tashqi savdoni rivojlantirish va mintaqa iqtisodiyotining tarkibiy salohiyatini mustahkamlashda muhim tashkiliy-iqtisodiy mexanizm ekanini ko'rsatadi. Klaster ishlab chiqaruvchilar, qayta ishlovchilar, yetkazib beruvchilar, logistika va moliya tashkilotlari, ilmiy-ta'lim muassasalari hamda davlat boshqaruvi organlari faoliyatini yagona qiymat zanjiri doirasida muvofiqlashtiradi. Natijada eksportga tayyor mahsulot hajmi va sifati barqarorlashadi, tashqi savdo xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari kengayadi va mintaqaning xalqaro bozorlar bilan aloqalari mustahkamlanadi.

Klasterlarning mintaqa iqtisodiyotidagi o'rni eksportdan olinadigan daromad bilan cheklanmaydi. Qayta ishlash va mahalliyashtirishning kengayishi hududda qo'shilgan qiymatni ko'paytiradi, import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarish yangi korxonalar shakllanishiga olib keladi, innovatsiyalar va kadrlar tayyorlash tizimi esa iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli asosini yaratadi. Klaster samaradorligi ishtirokchilarning real manfaatdorligi, shaffof shartnomalar va umumiy xizmatlar sifatiga bog'liq.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- hududning resurs salohiyati, ishlab chiqarish ixtisoslashuvi va maqsadli tashqi bozorlar asosida istiqbolli klaster yo'nalishlarini aniqlash;
- klaster ishtirokchilari o'rtasida mahsulot hajmi, sifat talablari, yetkazib berish muddatlari, narx shakllanishi va javobgarlikni aniq belgilovchi uzoq muddatli shartnomalarni rivojlantirish;
- ombor, terminal, laboratoriya, sertifikatlash, bojxona, transport, sug'urta va eksport bo'yicha maslahat xizmatlaridan birgalikda foydalanish imkoniyatlarini yaratish;
- import qilinayotgan materiallar, butlovchi qismlar va xizmatlarni hududda ishlab chiqarish imkoniyatlarini klaster kooperatsiyasi asosida aniqlash hamda mahalliy yetkazib beruvchilarni qo'llab-quvvatlash;
- bozor axboroti, mahsulot kuzatuvchanligi, elektron savdo, hamkorlar bazasi va logistika jarayonlarini qamrab oluvchi raqamli platformani shakllantirish;
- oliy ta'lim va ilmiy tashkilotlarni texnologik yangilanish, mahsulot dizayni, sifat standartlari va tashqi savdo mutaxassislarini tayyorlash jarayonlariga jalb etish;

– klaster faoliyatini eksport hajmi bilangina emas, balki qayta ishlash darajasi, mahalliyashtirish, bozorlar diversifikatsiyasi, xizmatlar sifati, bandlik va ishtirokchilar manfaatdorligi ko'rsatkichlari bo'yicha muntazam baholash.

Mazkur takliflarning amalga oshirilishi tashqi savdo operatsiyalarini hududiy ishlab chiqarish va xizmatlar tizimi bilan uzviy bog'lash, mahalliy korxonalarning xalqaro qiymat zanjirlariga qo'shilishini jadallashtirish hamda mintaqalarning barqaror va raqobatbardosh rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Marshall, A. **Principles of Economics** / A. Marshall. – London : Macmillan and Co., 1890.
2. Porter, M. E. **The Competitive Advantage of Nations** / M. E. Porter. – New York : Free Press, 1990.
3. Porter, M. E. Clusters and the New Economics of Competition / M. E. Porter // **Harvard Business Review**. – 1998. – Vol. 76, No. 6. – P. 77–90.
4. Krugman, P. Increasing Returns and Economic Geography / P. Krugman // **Journal of Political Economy**. – 1991. – Vol. 99, No. 3. – P. 483–499.
5. Enright, M. J. Regional Clusters and Economic Development: A Research Agenda / M. J. Enright // **Business Networks: Prospects for Regional Development**. – Berlin ; New York : De Gruyter, 1996. – P. 190–213.
6. Sölvell, Ö. **Clusters: Balancing Evolutionary and Constructive Forces** / Ö. Sölvell. – Stockholm : Ivory Tower Publishers, 2009.
7. Ketels, C. H. M. Cluster Policy: A Guide to the State of the Debate / C. H. M. Ketels // **Knowledge and the Economy**. – Dordrecht : Springer, 2013. – P. 249–269.
8. Delgado, M. Clusters, Convergence, and Economic Performance / M. Delgado, M. E. Porter, S. Stern // **Research Policy**. – 2014. – Vol. 43, No. 10. – P. 1785–1799.
9. **Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches**. – Paris : OECD Publishing, 2007.
10. **Cluster Development for Pro-Poor Growth: The UNIDO Approach**. – Vienna : United Nations Industrial Development Organization, 2010.
11. Begimova, D. K. **Klasterlashtirish asosida mintaqalar tabiiy-iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish** : iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati / D. K. Begimova. – Toshkent, 2023.
12. Makhmudov, M. F. Industrial Regional Industry Clustering Assessment Methods: In Case of Uzbekistan / M. F. Makhmudov // **Asian Journal of Technology & Management Research**. – 2022. – Vol. 12, Issue 1. – P. 136–142.
13. Mahmudova, G. N. O'zbekistonda innovatsion klasterlarning xorij tajribasidan foydalanish istiqbollari / G. N. Mahmudova, A. Qudratov // **Iqtisod va moliya**. – 2023. – № 1 (161). – B. 50–57.
14. Kadirov, S. Y. **Mintaqa iqtisodiyotini rivojlantirishda klasterlar samaradorligini oshirish (Xorazm viloyati misolida)** : iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati / S. Y. Kadirov. – Urganch, 2025.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>